‘साल्गीको बलात्कृत आँसु’ कथासंग्रहको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
संकायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ
पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
रेबता उप्रेती
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौँ
२०६४

शोधनिर्देशक
रामहरि पौड्याल

'साल्गीको बलात्कृत आँसु' कथा संग्रहको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
संकायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं
पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
रेबता उप्रेती
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६४

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली एम.ए. दोस्रो वर्षका विद्यार्थी श्री रेवता उप्रेतीले 'पारिजातको 'साल्गीको बलात्कृत आँसु' कथासंग्रहको कृतिपरक अध्ययन' शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६४/४/

....

रामहरि पौड्याल

उप-प्राध्यापक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकायअन्तर्गत त्रिभुवन विश्वविद्यालयका प्राइभेट छात्रा रेबता उप्रेतीले त्रि.वि. स्नातकोत्तर तर (एम्.ए) मा नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनकालागि गर्नुभएको पारिजातको 'साल्गीको बलात्कृत आँसु' कथासंग्रहको अध्ययन नामक शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध-पत्र मूल्याङ्कन समिति

१) प्रा. घनश्याम उपाध्याय (कँडेल)
   विभागीय प्रमुख

२) प्रा. मोहन राज शर्मा
   बाह्य परीक्षक

३) उप प्रा. रामहरि पौड्याल
   शोध निर्देशक

कृतज्ञताज्ञापन

मैले प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अर्न्तगत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजर्ना आदरणीय गुरु उप.प्रा. श्री रामहरि पौडयालज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको छ । समुचित सुझाव र मार्गनिर्देशनसमेत दिई यस शोधकार्यको लेखनमा अभिप्रेरित गर्नुहुने शोध निर्देशक श्री रामहरि पौड्यालज्यूप्रति म हार्दिक आभार एवम् कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

शोध प्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृत प्रदान गरी शोधकार्य गर्ने अवसर प्रदान गरी शोधकार्य गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहुने प्रा. डा. दयाराम श्रेष्ठप्रति कृतज्ञ छु । त्यस्तै नेपाली समहित्त्य तथा भाषाका विभिन्न सन्दर्भहरूमा शोधकार्य गर्ने अवसर दिँदै आएको नेपाली केन्द्रीय विभाग तथा शोधकार्य गर्न चित सल्लाह र सुझाव दिनु हुने आदरणीय गुरु प्रा. राजेन्द्र सुवेदी, प्रा. मोहन राज शर्माप्रति कृतज्ञ छु । प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दाकै समयमा सामग्री संकलनको क्रममा पुस्तक तथा पत्रपत्रिकाहरू उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने केन्द्रीय पुस्तकालयलाई पनि सम्झिन चाहन्छु । यसै क्रममा प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्नका लागि अभिप्रेरित गर्नुहुने श्रद्धेय बुबा भवप्रसाद उप्रेती र आमा नन्दकुमारी उप्रेतीप्रति चिर ऋणी छु । साथै विभिन्न सहयोग तथा सल्लाह प्रदान गर्नुहुने आदरणीय श्रीमान् श्री नमरथखरेलज्यू प्रति कृतज्ञ छु । शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा विभिन्न तहबाट सहयोग गर्ने बहिनी रजिता, मैनाली भाइ, शेखर मैनाली, छोरा नोहा टोवियस खरेललाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । यसै क्रममा अन्य मित्रहरू मञ्जु घिमिरे, देवीप्रसाद पहाडी (हर्कुलस पोखेल), मीना भुजेललाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा छिटो छरितो टङ्कन गरी सहयोग प्रदान गर्ने जयवागेश्वरी कम्प्युटर सेन्टरलाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्र उचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर समक्ष पेस गर्दछु ।

रेबता उप्रेती

विषयसूची

पृष्ठ

परिच्छेद एक

१ शोधपरिचय	१
१.१ शोधशीर्षक	१
१.२ शोधकार्यको प्रयोजन	१
१.३ विषयपरिचय	१
१.४ समस्याकथन	१
१.५ शोधकार्यको उद्वेश्य	१
१.६ पूर्वकार्यको विवरण	२
१.७ शोधकार्यको औचित्य	४
१.८ शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.९ शोध विधि	५
१.९.१ सामग्री संकलन विधि	५
१.९.२ विश्लेषण विधि	५
१.१० शोधपत्रको रूपरेखा	५

दोस्रो परिच्छेद

२. कथाकार पारिजातको संक्षिप्त जीवनी र कथागत प्रवृत्तिहरू	६
२.१ पारिजातको जीवनी संक्षिप्त चर्चा	६
२.२ पारिजातको विभिन्न संघसंस्थामा संलग्नता, भ्रमण तथा पुरस्कार	११
२.३ लेखनकार्य र प्रकाशित कृतिहरू	१२
२.३.१ कवितासृजनामा पारिजात	१४
२.३.२ कथासृजनामा पारिजात	१५
२.३.३ उपन्याससृजनामा पारिजात	१८
२.३.४ निबन्धकारका रूपमा पारिजात	२१
२.३.५ आत्मसंस्मरणकारका रूपमा पारिजात	२२
२.४ **‘साल्गीको बलात्कृत आँसु’ कथासंग्रहको आधारमा पारिजातको कथागत प्रवृत्तिहरू**	२४
२.४.१ प्रगतिवादी चिन्तनको अवलम्बन	२४
२.४.२ नारी पात्रको अत्यधिक प्रयोग	२५

२.४.३ वर्गीय पक्षधरता २६
२.४.४ अभिव्यक्ति र भाषामा सरलता २६
२.४.५ राष्ट्रिय समस्याको उद्घाटन २६
२.४.६ अस्तित्वबोध २७
२.४.७ राष्ट्रवादीस्वर २७
२.४.८ युगबोध २७
२.४.९ वर्गद्वन्द्व २८
२.४.१० अन्याय अत्याचारबिरुद्ध सशक्त आवाज २८
२.४.११ संघर्षप्रति प्रतिबद्धता २९
२.४.१२ श्रमप्रति आस्था २९
२.४.१३ अन्धविश्वास र रुढिवाद विरुद्ध जनचेतना ३०
२.४.१४ विद्रोह र वैचारिक प्रतिबद्धता ३०
२.४.१५ लैंङ्गिक समानता ३०
२.४.१६ लक्ष्य आशावादिता ३१
२.४.१७ पात्रचयन ३१

तेस्रो परिच्छेद

३ **'साल्गीको बलात्कृत आँसु'** कथासंग्रहको कृतिपरक अध्ययन ३२
३.१ **पृष्ठभूमि** ३२
३.२ **'साल्गीको बलात्कृत आँसु'** कथासंग्रहको कथाहरूका विश्लेषण ३४
३.२.१ **'सइसको चिठी'** कथाको विश्लेषण ३४
३.२.१.१ कथातत्वका आधारमा **'सइसको चिठी'** कथाको विश्लेषण ३४
३.२.१.२ प्रगतिवादी कोणबाट **'सइसको चिठी'** कथाको विश्लेषण ४०
३.२.२ **'सम्बन्ध'** कथाको विश्लेषण ४३
३.२.२.१ कथातत्त्वका आधारमा **'सम्बन्ध'** कथाको विश्लेषण ४३
३.२.२.२ प्रगतिवादी कोणबाट **'सम्बन्ध'** कथाको विश्लेषण ५१
३.२.३ **'एउटा गाउँमा'** कथाको विश्लेषण ५३
३.२.३.१ कथातत्वका आधारमा **'एउटा गाउँमा'** कथाको विश्लेषण ५३
३.२.३.२ प्रगतिवादी कोणबाट **'एउटा गाउँमा'** कथाको विश्लेषण ६०
३.२.४ **'नैकापे सर्किनी'** कथाको विश्लेषण ६२

३.२.४.१ कथातत्त्वका आधारमा **'नैकापे सर्किनी'** कथाको विश्लेषण ६२
३.२.४.२ प्रगतिवादी कोणबाट **'नैकापे सर्किनी'** कथाको विश्लेषण ६९
३.२.५ **'प्रतिकूलता'** कथाको विश्लेषण ७०
३.२.५.१ कथातत्त्वका आधारमा **'प्रतिकूलता कथा'** को विश्लेषण ७१
३.२.५.२ प्रगतिवादी कोणबाट **'प्रतिकूलता'** कथाको विश्लेषण ७८
३.२.६ **'कलिलो अतीत'** कथाको विश्लेषण ७९
३.२.६.१ कथातत्त्वका आधारमा **'कलिलो अतीत'** कथाको विश्लेषण ८०
३.२.६.२ प्रगतिवादी कोणबाट **'कलिलो अतीत'** कथाको विश्लेषण ८६
३.२.७ **'यसरी एउटा नाउँ काटिन्छ'** कथाको विश्लेषण ८८
३.२.७.१ कथातत्त्वका आधारमा **'यसरी एउटा नाउँ काटिन्छ '** कथाको विश्लेषण ८९
३.२.७.२ प्रगतिवादी कोणबाट **'यसरी एउटा नाउँ काटिन्छ'** कथाको विश्लेषण ९७
३.२.८ **'साल्गीको बलात्कृत आँसु'** कथाको विश्लेषण ९८
३.२.८.१ कथातत्त्वका आधारमा **'साल्गीको बलात्कृत आँसु'** कथाको विश्लेषण ९८
३.२.८.२ प्रगतिवादी कोणबाट **'साल्गीको बलात्कृत आँसु'** कथाको विश्लेषण १०५
३.२.९ **'कुनै गुलाफ ओभानो छैन यहाँ'** कथाको विश्लेषण १०७
३.२.९.१ कथातत्त्वका आधारमा **'कुनै गुलाफ ओभानो छैन यहाँ'** कथाको विश्लेषण १०७
३.२.९.२ प्रगतिवादी कोणबाट **'कुनै गुलाफ ओभानो छैन यहाँ'** कथाको विश्लेषण ११४
३.२.१० **'पैसाको रङ्ग'** कथाको विश्लेषण ११६
३.२.१०.१ कथातत्त्वका आधारमा **'पैसाको रङ्ग'** कथाको विश्लेषण ११६
३.२.१०.२ प्रगतिवादी कोणबाट **'पैसाको रङ्ग'** कथाको विश्लेषण १२३
३.२.११ **'वर्षाऋतु'** कथाको विश्लेषण १२५
३.२.११.१ कथातत्त्वका आधारमा **'वर्षाऋतु'** कथाको विश्लेषण १२५
३.२.११.२ प्रगतिवादी कोणबाट **'वर्षाऋतु'** कथाको विश्लेषण १३०

चौथो परिच्छेद

४ शोध निष्कर्ष १३२

सन्दर्भग्रन्थसूची १३५